

اوستا

دانشنامه‌ی ایران باستان

احمد نوری (ریاست)

پژواک فردان

انتشارات آرمیس

اوستا: دانشنامه‌ی ایران باستان / احمد نوری [آریاچهر].

اسلامشهر: آرتامیس ۱۳۹۶.

ص ۷۷۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۱۸۵۴-۸-۱

نمایه

کتابنامه

نوری، احمد، ۱۳۴۹

۲۹۵ / ۸۲

PIR ۱۴۸ ۱۳۴۹

شماره کتابشناسی ملی: ۴۰۸۸۴۳۴

انتشارات آرتامیس

با همکاری:

انتشارات پرواد سرزان

اوستا

دانشنامه‌ی ایران باستان

پژوهش و نگارش: احمد نوری [آریاچهر]

ویراستار: زهره صیادی

حروف‌نگاری و صفحه‌آرایی: آرتامیس

شمارگان چاپ: ۱۰۰۰

چاپ: پرسیکا

چاپ اول ۹۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۱۸۵۴-۸-۱

قیمت: ۱۰۰۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است

فهرست

۱۱.....	پیش گفتار
۱۷.....	بخش نخست
۲۱.....	زرتشت
۲۶.....	خانواده‌ی زرتشت
۳۳.....	دوره‌ی تاریخی زرتشت
۳۹.....	اوستا
۳۹.....	خط و زبان اوستایی
۴۹.....	بخش دوم
۵۱.....	گاتها
۵۷.....	پیش درآمدی بر گاتها
۵۷.....	اهنودگات
۵۸.....	یسنّا هات ۲۸
۶۰.....	یسنّا هات ۲۹
۶۱.....	یسنّا هات ۳۰
۶۴.....	یسنّا هات ۳۱
۶۶.....	یسنّا هات ۳۲
۶۸.....	یسنّا هات ۳۳
۷۱.....	یسنّا هات ۳۴
۷۱.....	اشتودگات
۷۳.....	یسنّا هات ۴۳
۷۶.....	یسنّا هات ۴۴
۷۷.....	یسنّا هات ۴۵
۸۱.....	یسنّا هات ۴۶
۸۱.....	سپتتمدگات
۸۱.....	یسنّا هات ۴۷
۸۳.....	یسنّا هات ۴۸
۸۴.....	یسنّا هات ۴۹
۸۶.....	یسنّا هات ۵۰
۸۶.....	وهوخشتره گات
۸۹.....	یسنّا هات ۵۱
۸۹.....	وهیشتاواشت گات
۹۱.....	یسنّا هات ۵۳
۹۳.....	یسنّا
۹۶.....	پیش درآمدی بر یسنّا
۹۶.....	سرآغاز

۹۸.....	هات ۱
۱۰۳.....	هات ۲
۱۰۶.....	هات ۳
۱۱۰.....	هات ۴
۱۱۵.....	هات ۵
۱۱۶.....	هات ۶
۱۱۹.....	هات ۷
۱۲۳.....	هات ۸
۱۲۵.....	هات ۹
۱۳۱.....	هات ۱۰
۱۳۵.....	هات ۱۱
۱۳۸.....	هات ۱۲
۱۴۰.....	هات ۱۳
۱۴۲.....	هات ۱۴
۱۴۳.....	هات ۱۵
۱۴۴.....	هات ۱۶
۱۴۶.....	هات ۱۷
۱۴۹.....	هات ۱۸
۱۵۱.....	هات ۱۹
۱۵۵.....	هات ۲۰
۱۵۷.....	هات ۲۱
۱۵۸.....	هات ۲۲
۱۶۲.....	هات ۲۳
۱۶۴.....	هات ۲۴
۱۶۹.....	هات ۲۵
۱۷۱.....	هات ۲۶
۱۷۳.....	هات ۲۷
۱۷۵.....	هات ۲۸
۱۷۷.....	هات ۲۹
۱۷۸.....	هات ۳۰
۱۷۹.....	هات ۳۱
۱۸۰.....	هات ۳۲
۱۸۱.....	هات ۳۳
۱۸۲.....	هات ۳۴
۱۸۳.....	هات ۳۵
۱۸۴.....	هات ۳۶
۱۸۶.....	هات ۳۷
۱۸۷.....	هات ۳۸
۱۸۸.....	هات ۳۹
۱۸۹.....	هات ۴۰
۱۹۴.....	هات ۴۱
۱۹۶.....	هات ۴۲
۲۰۰.....	هات ۴۳
۲۰۲.....	هات ۴۴
۲۰۳.....	هات ۴۵
۲۰۵.....	هات ۴۶
۲۰۶.....	هات ۴۷
۲۰۷.....	هات ۴۸
۲۱۱.....	هات ۴۹
۲۱۴.....	هات ۵۰
۲۱۶.....	هات ۵۱
۲۲۰.....	هات ۵۲
۲۲۱.....	هات ۵۳
۲۲۳.....	هات ۵۴

۲۲۷	هات ۷۲
۲۲۹	یشت‌ها
۲۳۱	پیش‌درآمدی بر یشت‌ها
۲۳۶	۱- ایرانونیج
۲۳۸	۲- هفت کشور زمین
۲۴۰	۳- توران
۲۴۲	۴- پیشدادیان
۲۵۳	۵- کیانیان
۲۷۱	هرمز یشت
۲۷۱	گفتاری بر هرمز یشت
۲۷۵	هرمز یشت
۲۸۱	هفتین یشت
۲۸۱	گفتاری بر هفتین یشت
۲۸۹	هفتین یشت کوچک
۲۹۱	هفتین یشت بزرگ
۲۹۶	اردیبهشت یشت
۲۹۶	گفتاری بر اردیبهشت یشت
۲۹۸	اردیبهشت یشت
۳۰۲	خوردادیشت
۳۰۲	گفتاری بر خوردادیشت
۳۰۳	خوردادیشت
۳۰۵	آبان یشت
۳۰۵	گفتاری بر آبان یشت
۳۰۹	آبان یشت
۳۲۶	خورشید یشت
۳۲۶	گفتاری بر خورشید یشت
۳۲۸	خورشید یشت
۳۲۹	ماه یشت
۳۲۹	گفتاری بر ماه یشت
۳۳۰	ماه یشت
۳۳۱	تیر یشت
۳۳۱	گفتاری بر تیر یشت
۳۳۵	تیر یشت
۳۴۴	گوش یشت
۳۴۴	گفتاری بر گوش یشت
۳۴۶	گوش یشت [درواسپ یشت]
۳۵۱	مهر یشت
۳۵۱	گفتاری بر مهر یشت
۳۶۱	مهر یشت
۳۸۵	سروش یشت
۳۸۵	گفتاری بر سروش یشت
۳۸۷	سروش یشت هادخت
۳۹۱	سروش یشت [سروش یشت سرشب]
۳۹۷	رشن یشت
۳۹۷	گفتاری بر رشن یشت
۳۹۸	رشن یشت
۴۰۲	فروردین یشت
۴۰۲	گفتاری بر فروردین یشت
۴۰۶	فروردین یشت
۴۴۱	بهرام یشت
۴۴۱	گفتاری بر بهرام یشت

۴۴۳	بهرام یشت
۴۵۴	رام یشت
۴۵۴	گفتاری بر رام یشت
۴۵۶	رام یشت
۴۶۵	دین یشت
۴۶۵	گفتاری بر دین یشت
۴۶۸	دین یشت
۴۷۲	ارت یشت
۴۷۲	گفتاری بر ارت یشت
۴۷۴	ارت یشت
۴۸۴	اشتاد یشت
۴۸۴	گفتاری بر اشتاد یشت
۴۸۵	اشتاد یشت
۴۸۶	زامیاد یشت
۴۸۶	گفتاری بر زامیاد یشت
۴۹۲	امیاد یشت
۵۰۹	هوم یشت
۵۰۹	گفتاری بر هوم یشت
۵۱۲	هوم یشت
۵۱۳	وندیش یشت
۵۱۳	گفتاری بر وندیش یشت
۵۱۵	وندیش یشت
۵۱۷	ویسپرد
۵۱۹	پیش درآمدی بر ویسپرد
۵۲۳	ویسپرد
۵۴۹	خرده اوستا
۵۵۱	پیش درآمدی بر خرده اوستا
۵۵۲	پرامون یشت
۵۵۲	گفتاری بر پرامون یشت
۵۵۶	پرامون یشت
۵۵۷	نیرنگ کشتی بستن
۵۵۷	گفتاری بر نیرنگ کشتی بستن
۵۶۱	نیرنگ کشتی بستن
۵۶۲	سروش واژ
۵۶۲	گفتاری بر سروش واژ
۵۶۳	سروش واژ
۵۶۵	خورشید نیایش
۵۶۵	گفتاری بر خورشید نیایش
۵۶۶	خورشید نیایش
۵۶۹	مهر نیایش
۵۶۹	گفتاری بر مهر نیایش
۵۷۰	مهر نیایش
۵۷۱	ماه نیایش
۵۷۱	گفتاری بر ماه نیایش
۵۷۲	ماه نیایش
۵۷۴	آبان نیایش
۵۷۴	گفتاری بر آبان نیایش
۵۷۵	آبان نیایش [آبوز]
۵۷۸	آتش نیایش
۵۷۸	گفتاری بر آتش نیایش
۵۸۱	آتش نیایش

۵۸۳		بنج گاه
۵۸۳		گفتاری بر پنج گاه
۵۸۵		گاه هاون
۵۸۷		گاه ریبتون
۵۸۸		گاه اوزیرن
۵۸۹		گاه اویسروتیرم
۵۹۱		گاه اویشن
۵۹۲		آفرینگان گاهنبار
۵۹۲		گفتاری بر آفرینگان گاهنبار
۵۹۶		آفرینگان گاهنبار
۵۹۹		آفرینگان دهمان
۵۹۹		گفتاری بر آفرینگان دهمان
۶۰۰		آفرینگان دهمان
۶۰۱		سی روزه کوچک و بزرگ
۶۰۱		گفتاری بر سی روزه کوچک و بزرگ
۶۰۲		سی روزه کوچک
۶۰۵		سی روزه بزرگ
۶۰۹		وندیداد
۶۱۱		پیش در مدی بر وندیداد
۶۱۸		فرگرد یکم
۶۱۸		گفتاری بر فرگرد یکم
۶۲۱		فرگرد یکم
۶۲۵		فرگرد دوم
۶۲۵		گفتاری بر فرگرد دوم
۶۲۸		فرگرد دوم
۶۳۵		فرگرد سوم
۶۴۱		فرگرد چهارم
۶۴۹		فرگرد پنجم
۶۵۷		فرگرد ششم
۶۶۳		فرگرد هفتم
۶۷۳		فرگرد هشتم
۶۸۱		فرگرد نهم
۶۹۶		فرگرد دهم
۷۰۰		فرگرد یازدهم
۷۰۴		فرگرد دوازدهم
۷۰۹		فرگرد سیزدهم
۷۱۷		فرگرد چهاردهم
۷۲۱		فرگرد پانزدهم
۷۲۶		فرگرد شانزدهم
۷۲۹		فرگرد هفدهم
۷۳۱		فرگرد هجدهم
۷۴۰		فرگرد نوزدهم
۷۴۷		فرگرد بیستم
۷۵۰		فرگرد بیست و یکم
۷۵۳		فرگرد بیست و دوم
۷۵۷		فهرست اعلام
۷۷۳		بهره برده شده از

پیش‌گفتار

ادبیات و فرهنگ هر قوم و سرزمینی یک‌روزه و یک‌جا به‌دست نیامده است. پستی بلندی‌ها و جنگ‌ها و آشتی‌های بسیاری در درازای تاریخ روی داده تا از راه تجربه، دانش و شناخت آفرینش فرهنگ و تاریخ سرزمینی ساخته شده است. حال هرچه این ادبیات و فرهنگ و تاریخ رفیع و کهن‌تر باشد، تلاش‌ها و پایداری‌های مردم آن سرزمین بیش‌تر و باارزش‌تر است. ادبیات کهن ایران‌زمین نیز نه تنها از این روش دور نبوده بلکه در طوفان سخت گذر زمان پست‌تر و بیش‌ترین روزگاران سخت را درنور دیده و با پایداری مردمانش تا به امروز برجا مانده است. ادبیات، زبان گویای تاریخ و فرهنگ، زشتی‌ها و زیبایی‌ها، تلخی‌های و شیرینی‌های مردمان یک سرزمین و انتقال‌دهنده‌ی دانش و تجربه‌ی پیشینیان به آینده‌گان است. هنگامی که زبان‌شناسان و دست‌آوردان ادب و فرهنگ ایران که از مردمان انیرانی [غیرایرانی] و بیگانه‌ست، می‌کوشند تا کورسوی این فرهنگ و تاریخ را بشناسند و از آن بهره ببرند، پس چرا ایرانیان که خود دارای این گنجینه‌ی باارزش هستیم، بدان نپردازیم و از آن بهره‌مند نشویم.

امروزه بیش از پیش به دانش اوستاشناسی نیاز است و هرچه بیش‌تر با ایران‌شناسی و تاریخ و فرهنگ ایران آشنا می‌شویم پی می‌بریم که ایران‌شناسی بدون شناخت اوستا ناممکن و نارساست. هم‌چنین در میان دانش‌های نوین ایران‌شناسی به ویژه در دانشگاه‌ها جای اوستاشناسی بسیار خالی است. نگارنده پیشنهاد می‌دهد تا اساتید و دست‌اندرکاران وزارت علوم و دانشگاه‌ها تدبیری بیندیشند تا یک رشته‌ی اوستاشناسی به طور کامل در دانشگاه‌های ایران پایه‌گذاری شود تا گروه‌های دانشجویی و پژوهشگران از راه

اوستاشناسی به دانش و فرهنگ پیشینیان خود بیش تر آگاه شده و ایران‌شناسی را کامل تر و بهتر به انجام رسانند.

از این رو نگارنده بر آن شد تا گامی پیش تر برای شناخت هرچه بهتر گوشه‌ای از این فرهنگ و تاریخ برداشته و در پی افزونی دانش خود اوستا را که یکی از پربارترین گنجینه‌ی ادبیات و دانش روزگاران کهن ایران زمین است را به زبانی ساده تر در اختیار دوستداران فرهنگ ایران قرار دهد.

هنوز از نگارش نخستین اوستا به زبان پارسی امروزی به دست استاد گرانمایه ابراهیم پورداود یک سده نگذشته است. در این دروهی کوتاه [البته نسبت به تاریخ کهن ایران] پس از نگارش اوستا به یاری و دانش استاد ابراهیم پورداود [در سال ۱۳۰۵ خورشیدی] بسیاری از دانشمندان و ادب‌پژوهان به برگردان [ترجمه] و نگارش بخش‌های اوستا پرداخته و آن را در اختیار همگان قرار داده‌اند، اما کامل‌ترین این نگارش‌ها و گردآوری‌ها اوستای استاد ابراهیم پورداود است. ضمن این‌که از بخش برگردان و نگارش و ندیداد استاد پورداود نشون‌گیری بیرون نیامده و یا بهتر است بگوییم در دسترس نیست. مابقی اوستاهای گردآوری شده و موجود به زبان پارسی [فارسی] که از اوستایی به پارسی برگردانده شده، خلاصه و اشاراتی از بخشی‌های اوستا است. غیر از خرده اوستا و گاتها که گزارش‌ها و برگردان‌های کامل آن به دست فرزندان و اساتید و موبدان به نگارش درآمده دیگر بخش‌ها به‌طور خلاصه و اشاراتی در دسترس است. تنها بخش و ندیداد به‌طور کامل به قلم توانمند استاد هاشم رصی و نشر درآمده است. مابقی دیگر بخش‌های اوستا [یشت‌ها، ویسپرد، یسناها] به‌طور کوتاه و محدود است و متن کاملی از آن‌ها به زبان امروزی [پارسی] در دسترس نیست، تنها گزارش و برگردان استاد پورداود به‌طور کامل در دسترس است.

این‌جانب در طی سالیان متعددی که سمت شاگردی و اوستاآموزی را در پیشگاه دانشمند گرانمایه شادروان دستور موبد رستم شهزادی را داشتم، همواره با آن استاد بزرگوار درباره‌ی نگارش و برگردان ساده‌ی اوستای کامل گفت‌وگو می‌کردم. ایشان نیز در پی پژوهش‌های خود، بارها گاتها [سروده‌های اشوزرتشت] را به‌طور ساده و شیوا به پارسی امروزی برگرداندند، اما متأسفانه بیماری و مرگ فرصت را از ایشان گرفت و این استاد و فرزانه‌ی گرامی نتوانستند اوستای کامل را به زبان ساده و شیوا به ادب و فرهنگ

ایران ارایه دهند. پس از درگذشت دستور موبد رستم شهزادی در ۲۳ اسفندماه ۱۳۷۸ خورشیدی، به ادامه‌ی کارهای ایران‌شناسی و به‌ویژه اوستاشناسی پرداختم و کوشش کردم آگاهی خود را درباره‌ی اوستا بیش‌تر و کامل‌تر کنم. هرچند پس از گذشت سال‌ها پژوهش هم‌چنان بایستی راه‌های بسیاری را برای شناخت بیش‌تر دانش اوستا بپیمایم چه رسد به ایران‌شناسی، اما با گذر زمان و با توجه به نیاز امروز فرهنگ و ادب ایران و مردم نیکاندیش این مرز و بوم با تشویق دوستان به‌ویژه همسر [ویدا دهقانیان] بر آن شدم تا گزارش کامل اوستا به زبان پارسی [فارسی امروزی] را به انجام رسانم. در آغاز به دلیل سختی و سنگینی کار و مشغله فراوان تمایلی به پرداختن به این مهم نبود، سرانجام کار گردآوردن و برگردان این نسک مینوی [کتاب مینوی] را در سال ۱۳۸۸ آغاز کردم. در آغاز می‌خواستم بخش نندیداد را به‌طور کوتاه شده بیاورم که پس از گفت‌وگو در این باره با دوست فرهیخته جناب بوذرجمهر پرخیده و پیشنهادشان درباره‌ی این که نندیداد هم به‌طور کامل آورده شود، آن بخش را هم به‌طور کامل آوردم و سرانجام کار این کتاب مینوی [اوستا] را در اسفندماه ۱۳۹۱ خورشیدی به پایان رساندم.

هرچند دانش نگارنده درباره‌ی اوستا به‌طور کامل نیست و هم‌چنان بایستی راه بیش‌تری را در این باره پیمود، اما کوشش شد تا اوستای گردآوری شده، ضمن کامل بودن و بدون کاهش و برش از بخش‌های گوناگون اوستا، برگردان آن نیز به زبان ساده و شیوا و با درک آسان باشد، به‌گونه‌ای که حتی کسی که برای نخستین بار اوستا را می‌خواند بتواند با آن ارتباط برقرار کرده و از آن بهره‌برد و در نداشتن فهم و درک آن حتماً کتاب‌های بیش‌تری را بخواند و یا در هنگام خواندن نکته شده و آن را در کتابخانه‌ی خود آرشیو نماید.

در نگارش و برگردان اوستا کوشش شده است از متون و نوشته‌های معتبر و درست اساتید و دانشمندان ایرانی و غیرایرانی بهره‌برده شود که در متن و در پایان کتاب گزارش نام‌ها و منابع مربوط آمده است. هم‌چنین برای شناخت بخش‌های اوستا و گزارش‌های آن ضمن بهره‌ای از دانش گذشتگان و به‌ویژه اوستاشناسان پیشین کوشش شده تا بر پایه‌ی پژوهش‌ها و یافته‌های تازه و به‌روزتر به شناخت اوستا و گزارش‌های آن بپردازم و از پژوهش و تحقیق سنتی و یک‌سویه و یا متعصبانه و حتی کپی‌برداری و رونوشت کردن پرهیز کنم. هرچند برای شناساندن این کتاب مینوی و گزارش‌های با

ارزش آن، جای گفتار و پژوهش بیش‌تری است، اما به دلیل سنگین شدن کتاب‌کوشش شده تا گزارش‌ها و نوشته‌ها مفید و روشن و کوتاه باشد. امید است با انجام این کار اندکی از تلاش و آموزش‌های استاد بزرگوارم دستور موید رستم شهزادی را جبران کرده تا فروهر آن بهشتی‌روان از این کار خشنود شود. هم‌چنین امیدوارم این کتاب مورد بهره و توجه دوستداران فر و فرهنگ ایران‌زمین قرار گیرد و گوشه‌ای از خواسته‌های ایران‌پژوهان و اوستاپژوهان را برآورده ساخته باشد.

پاینده باد فر و فرهنگ ایران‌زمین

پژوهشگر ایران‌شناسی

احمد نوری [آریاچهر]

www.ketab.ir